

Wykład z

Prawa Karnego Wykonawczego

Lublin, 05/12.05.2020 r.

Wykonywanie kary

pozbawienia wolności

cz. 1

Informacje ogólne

Źródła prawa

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny wykonawczy*;
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary aresztu wojskowego*;
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności*;
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania*.

Cele resocjalizacyjne kary pozbawienia wolności (art. 67 k.k.w.)

- § 1. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa.
- § 2. Dla osiągnięcia celu określonego w § 1 prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych.
- § 3. W oddziaływaniu na skazanych, przy poszanowaniu ich praw i wymaganiu wypełniania przez nich obowiązków, uwzględnia się przede wszystkim pracę, zwłaszcza sprzyjającą zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne.

Rodzaje zakładów karnych

- **Art. 69 k.k.w.** Karę pozbawienia wolności wykonuje się, z zastrzeżeniem art. 87 § 4, w następujących rodzajach zakładów karnych:

1. zakładach karnych dla młodocianych;
2. zakładach karnych dla odbywających karę po raz pierwszy;
3. zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych;
4. zakładach karnych dla odbywających karę aresztu wojskowego.

Typy zakładów karnych (art. 70 k.k.w.)

- § 1. Zakłady karne wymienione w art. 69 mogą być organizowane jako:
 - 1) zakłady karne typu zamkniętego;
 - 2) zakłady karne typu półotwartego;
 - 3) zakłady karne typu otwartego.
- § 2. Zakłady karne, o których mowa w § 1, różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem.

Systemy wykonywania kary i organizacja zakładu karnego

Art. 81. Karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie:

- 1) programowanego oddziaływania;
- 2) terapeutycznym;
- 3) zwykłym.

Art. 72. § 1. Zakładem karnym kieruje dyrektor, a wyodrębnionym oddziałem może kierować podlegający dyrektorowi kierownik.

- **§ 2.** Funkcjonariusze i pracownicy zakładu karnego, w którym skazany przebywa, a także osoby kierujące jego pracą lub innymi zajęciami są, w zakresie wykonywanych przez nich czynności służbowych, przełożonymi skazanego.
- **§ 3.** Zakłady karne mogą być tworzone jako samodzielne zakłady lub jako wyodrębnione oddziały zakładów karnych i aresztów śledczych. Kilka zakładów może posiadać wspólną administrację bądź wydzielone służby.

Utrzymanie porządku i dyscypliny oraz monitorowanie zakładów karnych

- **Art. 73. k.k.w. § 1.** W zakładzie karnym utrzymuje się dyscyplinę i porządek w celu zapewnienia bezpieczeństwa i realizacji zadań kary pozbawienia wolności, w tym ochrony społeczeństwa przed przestępczością.
- **§ 2.** Dyrektor ustala porządek wewnętrzny zakładu karnego.
- **Art. 73a. K.k.w. § 1.** Zakłady karne mogą być monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz lub dźwięk, w tym przez system telewizji przemysłowej.
- **§ 2.** Monitorowanie, zapewniające możliwość obserwowania zachowania skazanego, można stosować w łazniach, w pomieszczeniach wyznaczonych do widzeń, w miejscach zatrudnienia osadzonych, w ciągach komunikacyjnych, na placach spacerowych, a także do obserwacji terenu zakładu karnego na zewnątrz budynków, w tym linii ogrodzenia zewnętrznego.
- **§ 3.** Monitorowany obraz lub dźwięk może być utrwalany za pomocą odpowiednich urządzeń.
- **§ 4.** Monitorowanie i utrwalanie dźwięku nie może obejmować informacji objętych tajemnicą spowiedzi lub tajemnicą prawnie chronioną.
- **§ 5.** Obraz z kamer systemu telewizji przemysłowej, zainstalowanych w części celi mieszkalnej przeznaczonej do celów sanitarno-higienicznych oraz w łazniach, jest przekazywany do monitorów lub urządzeń, o których mowa w § 3, w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części ciała skazanego oraz wykonywanych przez niego intymnych czynności fizjologicznych.

Art. 75. k.k.w. § 1. W zakładach karnych działają komisje penitencjarne.

- § 2. W skład komisji penitencjarnej dyrektor zakładu karnego powołuje funkcjonariuszy i pracowników tego zakładu. Do udziału w pracach komisji, z głosem doradczym, dyrektor może zapraszać także inne osoby godne zaufania, zwłaszcza przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1, oraz kościołów i innych związków wyznaniowych.

Art. 76. k.k.w. 1. Do zakresu działania komisji penitencjarnej należy:

- 1) kierowanie skazanego do właściwego zakładu karnego, jeżeli nie określił tego sąd w wyroku;
- 2) kierowanie skazanego do określonego systemu odbywania kary, jeżeli nie określił tego sąd w wyroku;
- 3) ustalanie indywidualnych programów oddziaływań na skazanego i dokonywanie ocen ich wykonywania;
- 4) dokonywanie ocen okresowych postępów skazanego w resocjalizacji;
- 5) kwalifikowanie skazanych do nauczania w szkołach i na kursach oraz podejmowanie decyzji o pozbawieniu możliwości nauczania w zakresie nieobjętym nauczaniem obowiązkowym;

Wezwanie do stawienia się i przyjęcie w areszcie śledczym

Art. 79. k.k.w. 1. Skazanego na karę pozbawienia wolności sąd wzywa do stawienia się w wyznaczonym terminie w areszcie śledczym, położonym najbliżej miejsca jego stałego pobytu, wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość. Sąd może polecić doprowadzenie skazanego do aresztu śledczego bez wezwania.

- **§ 2.** Jeżeli skazany, mimo wezwania, nie stawił się w areszcie śledczym, sąd poleca go doprowadzić. Kosztami doprowadzenia sąd obciąża skazanego.
- **§ 3.** Przeniesienie skazanego z aresztu śledczego do właściwego zakładu karnego następuje po decyzji klasyfikacyjnej komisji penitencjarnej.

Art. 79a. K.k.w. § 1. Przy przyjęciu do aresztu śledczego skazany okazuje dokument stwierdzający tożsamość, podaje dane osobowe, informuje o zmianie danych osobowych, o miejscu stałego pobytu, o uprzedniej karalności, o stanie zdrowia, a także o ciążyącym na nim obowiązku alimentacyjnym. Skazany może być także poddany czynnościom mającym na celu jego identyfikację, w szczególności: sfotografowaniu, oględzinom zewnętrznym ciała, pobraniu odcisków oraz okazaniu innym osobom.

- **§ 2.** Skazany przekazuje do depozytu dokumenty, pieniądze, przedmioty wartościowe i inne przedmioty, których nie może posiadać w celi.

Pobyty skazanego w celi przejściowej

Art. 79b. k.k.w. § 1. Skazanego przyjętego do aresztu śledczego umieszcza się w celi przejściowej, na okres niezbędny, nie dłużej jednak niż na 14 dni, dla poddania go wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobopoznawczym oraz zapoznania z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego.

- **§ 2.** Umieszczenia w celi przejściowej nie stosuje się do skazanego przetransportowanego z innego zakładu karnego albo aresztu śledczego, jeżeli był już poddany badaniom i zabiegom, o których mowa w § 1.
- **§ 3.** Skazanego informuje się o obliczonym okresie wykonywania kary. Przyjęcie informacji do wiadomości skazany potwierdza podpisem.

Początek i kolejność wykonywania kary

Art. 80. k.k.w. 1. Jeżeli tę samą osobę skazano na kilka kar skutkujących pozbawienie wolności, wykonuje się je w takiej kolejności, w jakiej wpłynęły do wykonania orzeczenia, którymi wymierzono te kary. Zastępcze kary pozbawienia wolności oraz zastępcze kary aresztu za nieuiszczoną grzywnę wykonuje się w ostatniej kolejności.

- **§ 1a.** Orzeczenia prawomocne wykonuje się przed orzeczeniami nieprawomocnymi. Kary porządkowe i środki przymusu wykonuje się w pierwszej kolejności.

Art. 80a. k.k.w. Początek wykonywania kary liczy się od dnia:

- 1) przyjęcia skazanego lub ukaranego, który zgłosił się do odbycia kary,
- 2) zatrzymania skazanego lub ukaranego, który został doprowadzony do odbycia kary,
- 3) wprowadzenia do wykonania orzeczenia w stosunku do osoby pozbawionej wolności - chyba że ustawa stanowi inaczej.

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

Art. 82. k.k.w. § 1. W celu stwarzania warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi, zapobieganiu szkodliwym wpływom skazanych zdemoralizowanych oraz zapewnieniu skazanym bezpieczeństwa osobistego, wyboru właściwego systemu wykonywania kary, rodzaju i typu zakładu karnego oraz rozmieszczenia skazanych wewnątrz zakładu karnego - dokonuje się ich klasyfikacji.

- **§ 2.** Klasyfikacji skazanych dokonuje się mając na względzie w szczególności:
 - 1) płeć;
 - 2) wiek;
 - 3) uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności;
 - 4) umyślność lub nieumyślność czynu;
 - 5) czas pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności;
 - 6) stan zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym stopień uzależnienia od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych;
 - 7) stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego;
 - 8) rodzaj popełnionego przestępstwa.
- **§ 3.** Podstawą klasyfikacji są w szczególności badania osobopoznawcze.

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

- W pełni należy podzielić pogląd Z. Lasocik, że „jeśli wykonanie kary ma mieć jakikolwiek sens, to trzeba to zrobić, uwzględniając indywidualne cechy więźnia i warunki społeczne, w których funkcjonuje. Skoro tak to oczekujemy, że kara będzie wykonywana inaczej wobec mężczyzn niż wobec kobiet, inaczej wobec młodszych niż wobec starszych, inaczej wobec skazanych na 2 miesiące, a inaczej wobec skazanych na dożywocie, inaczej wobec pierwszy raz karanych – inaczej wobec recydywistów” (Z. Lasocik, *Funkcjonowanie oddziałów dla tzw. „więźniów niebezpiecznych” w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. 31, s. 314);
- Klasyfikacja w koncepcji europejskiej jest rozumiana jako grupowanie skazanych według określonych kryteriów w odpowiednio wyspecjalizowanych zakładach, a w dalszej kolejności podział na grupy w ramach każdego zakładu. Klasyfikacja skazanych, będąca procesem wieloetapowym i ciągłym, polega na podziale ich na grupy, przy uwzględnieniu kryteriów wskazanych w art. 82 k.k.w., przy czym ich wyliczenie nie jest wyczerpujące, na co wskazuje użycie przez ustawodawcę sformułowania „w szczególności” (M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2009, s. 129–130; S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 186–187);
- Ustawowe kryteria klasyfikacji zostały wskazane w art. 82 § 2 k.k.w. Katalog ten ma charakter otwarty, w związku z czym w piśmiennictwie wskazywano również na inne kryteria, takie jak obywatelstwo, znajomość języka polskiego, zawód, wykształcenie. Zaznaczano jednak, że możliwość ich uwzględnienia jest ograniczona treścią art. 82 § 1 k.k.w., a więc w konsekwencji inne kryteria mogą zostać przyjęte wówczas, gdy służą spełnieniu chociażby jednemu z celów klasyfikacji wskazanych w tym przepisie.

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

- W nauce kryteria klasyfikacji skazanych dzieli się na kryteria materialne (podmiotowe), dotyczące przede wszystkim osobowości skazanego (stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego) oraz kryteria formalne, czyli wszystkie pozostałe okoliczności (wskazane w pkt 1–6 i 8 § 2 art. 82 k.k.w.), niewymagające szczególnych ustaleń i badań, które mogą zostać stwierdzone na podstawie stosownych dokumentów (B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków 2000, s. 131);
- S. Ziemiński do kryteriów materialnych zalicza: płeć, wiek, stan zdrowia, rodzaj winy i pobudkę przestępstwa, szczególne właściwości skazanego, poprzednią karalność, stopień demoralizacji i prognozę. Z kolei kryteria formalne obejmowały: rodzaj kary i jej wysokość oraz charakter przestępstwa (S. Ziemiński, *Klasyfikacja skazanych*, Warszawa 1973, s. 53–107).
- Wiek jest najdawniej stosowanym kryterium przedmiotowym, które pozwala z ogółu populacji wyodrębnić z jednej strony grupę ludzi młodych, nie zawsze w pełni ukształtowanych i dojrzałych społecznie, a z drugiej strony cechujących się znacznie większą podatnością na wpływy resocjalizacyjne. Dzięki temu kryterium można też wydzielić skazanych w podeszłym wieku wymagających odpowiedniego leczenia czy też rodzaju pracy. Kryterium uprzedniego odbywania kary ma istotne znaczenie choćby z punktu widzenia art. 85 i 86 k.k.w. Równie doniosłe znaczenie ma kryterium czasu pozostałego do odbycia kary pozbawienia wolności. Jak wskazuje P. Wierzbicki, przesłanka ta może wymagać rozpoczęcia adaptacji skazanego do warunków wolnościowych. Przez demoralizację należy rozumieć odrzucenie podstawowych norm moralnych, natomiast zagrożenie społeczne to efekt skłonności skazanego do popełniania czynów zabronionych (Z. Hołda [w:] Z. Hołda, K. Postulski, *Komentarz...*, 1998, s. 239).

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

- W doktrynie wyróżnia się tzw. klasyfikację zewnętrzną, która polega na kierowaniu skazanych do zakładów karnych odpowiedniego typu i rodzaju, oraz klasyfikację wewnętrzną polegającą na rozmieszczeniu skazanych wewnątrz zakładu karnego. Z punktu widzenia realizacji celów kary mówi się o tzw. negatywnej funkcji klasyfikacji, co oznacza zapobieganie szkodliwym wpływom i pogłębianiu procesu demoralizacji, oraz tzw. pozytywnej funkcji klasyfikacji, polegającej na stwarzaniu warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanym (M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne...*, s. 131; P. Wierzbicki, *Indywidualizacja penitencjarna...*, s. 76).
- Proces klasyfikacji skazanych ma charakter dynamiczny, co oznacza, że tzw. klasyfikacja początkowa może ulec zmianie. W trakcie odbywania kary komisja penitencjarna dokonuje bowiem tzw. reklasyfikacji. Stosownie do § 52 ust. 3 Regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. 2016.223), decyzję klasyfikacyjną weryfikuje się niezwłocznie po ujawnieniu się nowych okoliczności mających wpływ na klasyfikację, a w szczególności po uzyskaniu wyników badań osobopoznawczych, w tym psychologicznych i psychiatrycznych. Reklasyfikacja jest efektem zmian, jakie zachodzą w zachowaniu i postawach skazanego, jest też środkiem, który wprowadza zmiany w wykonywaniu kary, co stanowi przejaw zasady wolnej progresji (T. Szymanowski [w:] T. Szymanowski, Z. Świda, *Komentarz...*, 1998, s. 177).

Cele i zasady klasyfikacji skazanych

- Wskazane w art. 82 § 3 k.k.w. badania osobopoznawcze spełniają ważny cel diagnostyczny, „stanowiąc podstawę do realizacji zasady indywidualizacji w wykonywaniu kary”. Służą zgromadzeniu informacji o „cechach osobowości skazanego, jego dotychczasowych doświadczeniach, celach i dążeniach życiowych, postawie względem otoczenia” oraz „gotowości do zmiany dotychczasowego stylu życia” (M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne...*, s. 131–132; por. też L. Tyszkiewicz, *Badania osobopoznawcze w prawie karnym*, Warszawa 1975).
- Badania osobopoznawcze prowadzi się w celu umożliwienia oddziaływań penitencjarnych, a zwłaszcza ustalenia stosunku skazanego do popełnionego przestępstwa, przyczyn i przebiegu wykojenia społecznego, podatności na projektowane oddziaływania penitencjarne. Polegają one na analizie danych osobowych skazanego, informacji dotyczących jego życia rodzinnego, kontaktów społecznych, stopnia podatności na wpływy podkultury przestępczej, umiejętności przystosowania się do warunków i wymagań zakładu, zachowań wskazujących na możliwość występowania zaburzeń psychicznych albo uzależnienia od alkoholu, względnie środków odurzających lub substancji psychotropowych.

K O N I E C